

Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Sosyal Korumanın Rolü*

Araştırma Makalesi /Research Article

Cemalettin KALAYCI¹
Meltem KARADENİZ²

ÖZ: Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği küresel düzeyde çözüm aranan temel sorunlardan olup, kökeninde yoksulluk sorunu olduğu görülmektedir. Hanehalkının içinde bulunduğu maddi imkânsızlıklar çocukların kötü, ağır, tehlikeli koşullar altında çalışmalarına neden olmaktadır. Çocukların bu şartlarda çalışması zihinsel, fiziksel, ruhsal gelişimlerini olumsuz etkilemekte, gelecekte elde edebilecekleri potansiyel beceri ve donanım kavuşmalarını engellemektedir. Bu nedenle çocukların sağlıklı bir şekilde kişisel gelişimlerini sağlamalarına yardımcı olmak için küresel düzeyde çocuk yoksulluğunu ve çocuk işçiliğini önleyici politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin önlenmesi öncelikle yoksulluğun azaltılması stratejileri geliştirilerek yoksullukla mücadeleden geçmektedir. Ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğine ilişkin veriler arzulananın çok uzağındadır. Bu kapsamda istenilen hedeflere ulaşılabilmesi için sosyal koruma programlarının artırılarak, sosyal koruma sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Çocuk Yoksulluğu, Çocuk İşçiliği, Sosyal Koruma
JEL Kodları: I32, H55, P36

The Role of Social Protection in the Elimination of Child Poverty and Child Labour

ABSTRACT: Child poverty and child labor are one of the main problems to be solved at the global level. The main reason to child poverty and child labor is the problem of poverty. Financial impossibilities of households cause children to work under bad, heavy, and dangerous conditions. Working under these conditions negatively affects their mental, physical and spiritual development, and prevents them from attaining the potential skills and equipment they can acquire in the future. Therefore, to help children to achieve healthy and personal development, preventive policies in terms of child poverty and child labor are needed to be implemented at global level. Prevention of child poverty and child labor primarily goes through the fight against poverty by developing poverty reduction strategies. While differing from country to country, data on child poverty and child labor are far from being desired. In this context, in order to reach the desired targets, social protection programs should be increased and social protection systems should be expanded.

Keywords: Poverty, Child Poverty, Child Labor, Social Protection
JEL Codes: I32, H55, P36

Geliş Tarihi / Received: 04/05/2023

Kabul Tarihi / Accepted: 16/07/2023

* Bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında Prof. Dr. Cemalettin KALAYCI danışmanlığında Meltem KARADENİZ'in tamamladığı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ckalayci@ktu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7625-8767.

² Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Mezunlu, k.mltm.ceko@gmail.com, orcid.org/0000-0001-8578-2678.

1.Giriş

Dünyadaki her çocuk eşit bir çocukluk deneyimine sahip değildir. Çocukların çocukluk deneyimlerinin en iyi şekilde gerçekleştirmelerine engel olan faktörlerin başında yoksulluk gelmektedir. Temel geçim ihtiyaçlarının karşılanamaması, asgari yaşam standardına ulaşamama şeklinde tanımlanan yoksulluk ekonomik ve sosyal bir sorundur. Genellikle parasızlık olarak algılanmakla birlikte, gelirin ötesinde daha geniş kapsamlı düşünüldüğünde yoksulluk sağlık, eğitim ve yaşam standardı gibi üç temel boyutta ele alınmaktadır. Hane içinde yaşanan çok boyutlu yoksulluk ve ebeveynlerin istihdam olanakları çocuğun yoksulluk durumunu belirlemektedir.

Hanehalkı geliri, çocuk yoksulluğu için önemli bir faktördür. Çünkü bu faktör çocukların yetişkinlik dönemlerindeki gelirlerini bile etkileyebilmektedir. Dünya genelinde çocuk yoksulluğu belirleyicileri arasında piyasa gelirleri, işgücü piyasası, devletten sağlanan gelir destekleri, vergi ve sosyal yardım transferleri, çalışan annelerin oranları, ebeveyn ve diğer aile bireylerinin kazançları, işsizlik sigortası ödenekleri, ebeveynlerin özellikleri, ebeveynlerin eğitim durumu, konutların mülkiyet durumları şeklinde sıralanmaktadır. Çocukların yaşadıkları sosyal ve ekonomik yoksunluk çocuklar üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır. Psikolojik sorunlar, sosyal dışlanma, zorunlu eğitim sürecini tamamlayamama, sağlıksız çevre koşulları, başta bilgisayar olmak üzere teknolojik ürünlere yok denecek kadar az erişim çocuk yoksulluğunun çocuklar üzerinde bıraktıkları olumsuz etkiler arasındadır.

Yoksulluğun yol açtığı sorunlardan birisi de çocuk işçiliğidir. Uzun yıllardır toplumsal bir sorun olarak gündemde kalan çocuk işçiliği çocukların çocukluklarını özgürce yaşamalarını engellemektedir. Çalışma hayatında yer almaları durumunda çocuklara dinlenmek, oyun oynamak, okul derslerini yapmak için yeterli zaman kalmamaktadır. Tüm bu olumsuzluklar nedeniyle toplumda sosyal korumaya ihtiyaç duyan grupların başında çocuklar yer almaktadır.

Sosyal koruma; yoksul ve korumasız bireylere, ailelere, çocuklara sosyoekonomik problemler, krizler ve şoklara karşı başa çıkma, iş bulma imkânları sağlamakta olup, ayrıca çocukların sağlık ve eğitimlerine yatırım yapılması ve korunmalarına yardımcı olan önemli politika araçlarından birisi durumundadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün bir insan hakkı olarak ifade ettiği sosyal koruma ve yardım programları yoksul ailelere ve yoksul çocuklara yoksulluktan kurtulma, yaşamlarını iyileştirme fırsatı sunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği konularını ele alarak ulusal ve uluslararası yoksullukla mücadele kapsamında çocuklara yönelik olarak uygulanan sosyal koruma ve yardım programlarının etkilerini incelemektir. Bu kapsamda çalışmanın ikinci bölümünde çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği konuları genel olarak ele alınmıştır. Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğini

önlemeye yönelik sosyal koruma tedbirlerinin irdelendiği üçüncü bölümü ise çalışmadan elde edilen bulguların tartışıldığı sonuç bölümü takip etmektedir.

2.Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğinin Boyutları

2.1.Yoksulluk

Yoksulluk, küresel bir olgu olup, insanlığın karşı karşıya olduğu ekonomik ve sosyal bir sorundur. Ekonomik sorun insanların geçim ihtiyaçlarını karşılayamama durumunu; sosyal sorun ise asgari bir refah düzeyine ulaşamama ve asgari refah düzeyini sürdürmemeye durumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla yoksulluğun sadece ekonomik faaliyetlere bağlı olmayan çok yönlü bir olgu olduğu söylenebilir (Buheji vd., 2020: 214-215).

Yoksulluğun tanımlanmasında mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk olmak üzere iki kavram ön plana çıkmaktadır. Yoksulluğunun ölçümünde ilk sınır olan mutlak sınır, geçim düzeyini göstermektedir. Geliri, yeterince beslenmek ve giyinmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmiyorsa bir birey mutlak olarak yoksul sayılmaktadır. Ayrıca mutlak yoksulluk sınırı, toplumun gelir standartlarına bağlı değildir. Örneğin Dünya Bankası(WB) bu sınırı satın alma gücü paritesine (SAGP) göre günlük kişi başına, düşük gelirli ülkeler için 1,90 dolar; alt orta gelirli ülkeler için 3,20 dolar; üst orta gelirli ülkeler için 5,50 dolar şeklinde belirlenmiştir. Buna karşılık geçim düzeyini gösteren göreceli sınır ise sosyal dışlanmaya vurgu yapmaktadır. Göreceli yoksulluk sınırı, toplumun gelir standardına bağlıdır. Bir bireyin geliri, sosyal dışlanma riski altında olacak kadar, toplumdaki gelir standardından çok daha düşükse nispeten yoksul sayılmaktadır (Decerf, 2020: 1-2).

Tablo 1’de WB’nin SAGP’ye göre belirlediği yoksulluk sınırları dikkate alınarak dünyadaki yoksulluk oranları ve yoksul nüfus sayıları bölgelere göre 2022 yılı için verilmiştir.

Tablo 1: Bölgelere Göre Yoksulluk Oranları (2022, SAGP)

	Yoksulluk Oranı (%)			Yoksul Nüfus (Milyon Kişi)		
	1,90\$	3,20\$	5,50\$	1,90\$	3,20\$	5,50\$
Doğu Asya ve Pasifik	1,2	7,4	26,4	25	154	552
Avrupa ve Orta Asya	1,0	4,0	11,7	5	20	58
Latin Amerika ve Karayipler	4,0	9,9	23,7	25	63	151
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	7,1	19,7	44,0	27	76	170
Sahra Altı Afrika	38,9	65,4	85,3	420	705	920
Dünya	8,6	23,2	42,9	656	1.760	3.259

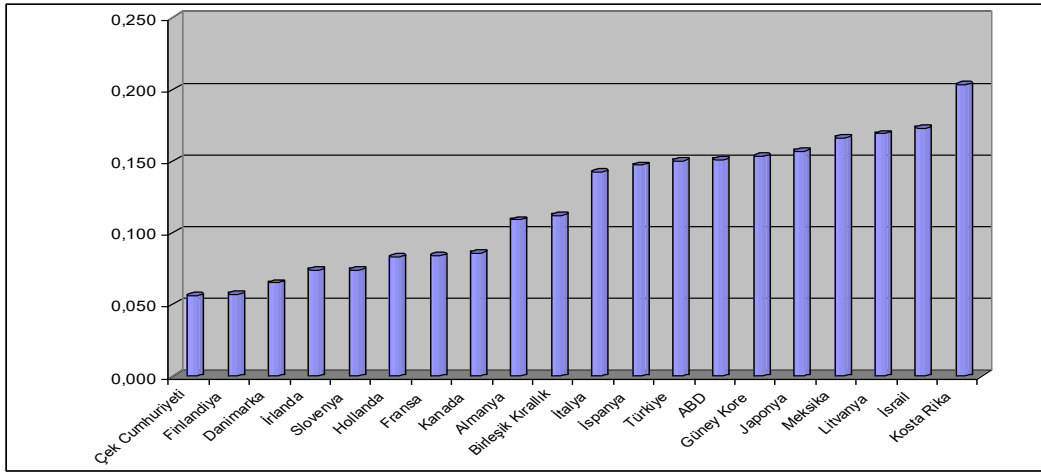
Kaynak: WB, 2023:1

Tablo 1’de görüldüğü gibi yoksulluk oranının en düşük olduğu bölgeler Avrupa ve Asya ile Doğu Asya ve Pasifik bölgeleri olup, bu bölgelerde SAGP’ye göre günlük 1,90 doların altında geliri olanların oranı (yoksulluk oranı) yaklaşık olarak yüzde 1’dir. Yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölge ise Sahra Altı Afrika’dır.

Bu bölgede yoksulluk oranı günlük 1.90 dolara göre yüzde 38,9, günlük 3.20 dolara göre yüzde 65,4 ve günlük 5.50 dolara göre ise yüzde 85,3'tür. Bu oranlar parasal yoksulluk faktörünü içermekle birlikte yetersiz beslenmeyi, kötü sağlık hizmetlerini, temiz su, elektrik ve diğer hizmetlere erişim eksikliğini, yetersiz eğitim gibi diğer faktörlerini de kapsamaktadır.

Grafik 1'de bazı OECD ülkelerindeki yoksulluk oranları 2021 yılı için sunulmuştur.

Grafik 1: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Yoksulluk Oranları (2021)

Kaynak: OECD, 2023:1.

Grafik 1'de görüldüğü gibi eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri yoksulluk sınırının altında olan nüfusun toplam nüfus içindeki payını gösteren yoksulluk oranı, en düşük olan ülkeler sırasıyla Çek Cumhuriyeti (0,056), Finlandiya (0,057) ve Danimarka (0,065) iken, yoksulluk oranının en yüksek olduğu ülkeler Kosta Rika (0,203), İsrail (0,173) ve Litvanya (0,169) dır. Türkiye'de ise yoksulluk oranı yaklaşık olarak yüzde 15'tir. Ülkelerdeki yoksulluk oranının yüksek olması çocuk yoksulluğunun da fazla olmasına neden olabilmektedir.

2.2.Çocuk Yoksulluğu

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır (UNICEF, 2022a: 1). Biyolojik açıdan da 18 yaşın altındaki bireyler çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Mevcut teorik düşünce ve verilerden hareketle Bristol Üniversitesi ve Londra Ekonomi Okulu tarafından yapılan çalışmada şiddetli çocuk yoksulluğunu tanımlamak için aşağıda sıralanan eşik ölçüleri belirlenmiştir (UNICEF, 2005:19);

-Beslenme: Çocukların yaşlarına göre boy ve ağırlıklarının uluslararası referans nüfusun medyan değerinin 3 standart sapmandan daha fazla altında olması,

-Temiz İçme Suyu: Çocukların içmek için sadece yüzey sularına erişiminin olması veya en yakın su kaynağının yaşadıkları haneye 15 dakikadan daha fazla uzakta olması,

-Sanitasyon (Temizlik): Konutlarında veya konutlarının yakınında herhangi bir tuvalete erişimin olmaması,

-Sağlık: Çocukların herhangi bir hastalığa karşı aşılanmamış olması veya yakın zamanda ishal olmuş ancak herhangi bir tıbbi tavsiye veya tedavi almamış olması,

-Barınma: Çocukların her bir odada beşten daha fazla kişinin bulunduğu ve döşemesi olmayan konutlarda yaşaması,

-Eğitim: Çocukların 7 ila 18 yaşları arasında olup hiç okula gitmemiş olması,

-Bilgiye Erişim: Çocukların 3-18 yaş arası olup, yaşadıkları evde radyo, televizyon, telefon ve gazeteye erişimlerinin olmamasıdır.

Temel insani ihtiyaçlardan şiddetli yoksunluğun nedeni her zaman kaynak/gelir eksikliğinin bir sonucudur. Bu nedenle, bir çocuğun yalnızca birden fazla yoksunluktan (yani yukarıda belirtilen iki veya daha fazla temel insani ihtiyaçtan ciddi yoksunluk) muzdarip olması durumunda mutlak yoksulluk içinde yaşadığı varsayılmaktadır (Gordon vd., 2005: 8-9).

Çocuk yoksulluğu, çocukların hayatlarını devam ettirmeleri, kendilerini geliştirmeleri, potansiyellerine erişmeleri için gerekli olan maddi ve manevi kaynaklara yeterince sahip olamamaları durumudur. Bu sorun yetersiz beslenmeye, eğitim, sağlık gibi hakların ihmaline, çocukların uzun vadede gelişimlerini olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. (Spicker vd., 2007: 32; Minujin vd., 2005: 11-16).

Çocukların yaşam koşullarına ve yoksunluğu nasıl yaşadıklarına ilişkin çok boyutlu bir yaklaşım geliştirilmesi amacıyla *çocuğun iyi olma hali* kavramı UNICEF'in tarafından tanımlanmıştır. Çocuğun iyi olma hali yaklaşımı, çocukların içinde buldukları fiziki şartları, çevresiyle sosyal ilişkilerini, sağlık, eğitim vb. hizmetlere erişim durumunu ve katılımını çok boyutlu olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, çocuğun yoksulluğu nasıl deneyimlediğini ve çocuk yoksulluğunu anlamak için kullanılan önemli bir araçtır (Müderrişoğlu vd., 2013: 1-20).

Çocuk yoksulluğun nedenleri dört ana gruba ayrılabilir. Birincisi yaş, cinsiyet, çocuk ve yetişkin sayısı, aile yapısı gibi demografik faktörler ile ilgilidir. Yoksulluğu önlemek için yeterli ekonomik kaynak sağlayamayacak kadar hanede az yetişkin varsa çocuk yoksulluğu ortaya çıkabilir. İkinci faktör, meslek ve eğitim durumunu inceleyen sosyal sınıf/sosyoekonomik statü faktörüdür. Çocuk yoksulluğu, düşük kazançlı ebeveyn mesleklerinden veya işsizlik/topraksızlığın neden olduğu kazanç eksikliğinden kaynaklanabilir. Üçüncü faktör, etnik köken ve din gibi faktörlerdir. Düşük statülü etnik köken, din gibi unsurlara yönelik ayrımcılık nedeniyle çocuk yoksulluğu ortaya çıkabilmektedir. Dördüncü faktör

ise kırsallık, iklim vb. coğrafik faktörler ile ilgilidir. Coğrafi konumun neden olduğu kaynak eksikliğinden çocuk yoksulluğu ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte, coğrafi konum genellikle savaş/şiddet, az gelişmişlik gibi yoksulluğa neden olan tarihsel faktörlerden birisidir (Gordon vd., 2005: 12-14).

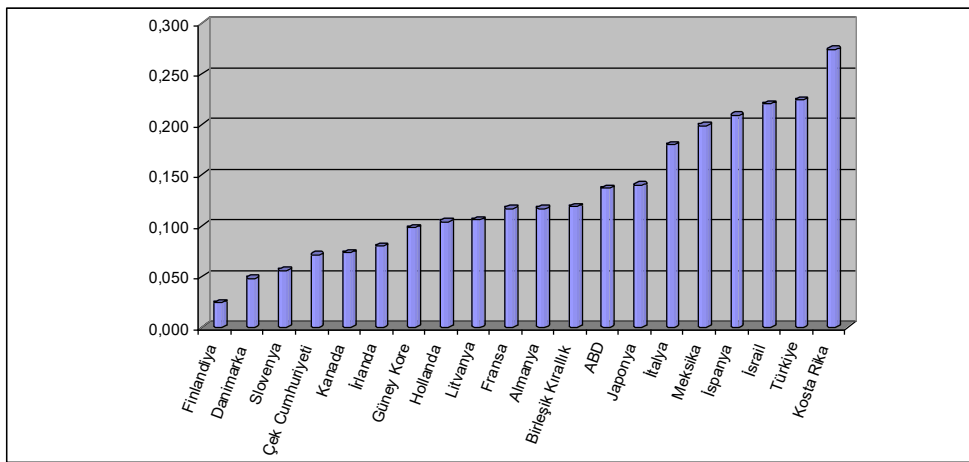
Yoksulluk içinde yaşamının ve günlük gereksinimleri karşılama çabasının stresi hem ebeveynlere hem de çocuklara zarar verebilmektedir. Çocukların yaşadıkları sosyal ve ekonomik yoksunluk ilerde kalıcı etkilere neden olabilmektedir. Daha avantajlı ailelerin çocuklarının yaşamadıkları zorluklarla düşük gelirli ailelerde büyüyen çocukların karşılaşması muhtemeldir. Yaşadıkları mahallelerin dezavantajlı olması, gittikleri okulların daha az finanse edilmesi, sık sık okul değiştirmeleri karşılaştıkları muhtemel zorluklar arasındadır. Çocukların eğitimine daha az yatırım yapabilen ebeveynler kendi yatırımları için de yetersiz kaynaklara sahiptirler. Araştırma sonuçlarına göre yoksul aile ortamlarında büyüyen çocukların yetişkinlik dönemlerinde yoksul olma ihtimali çok daha yüksektir. Ayrıca çocukluk döneminde daha uzun süreli yoksulluk yaşanması yetişkinlikte yoksul olma ihtimalini arttırmakta bireylerin yoksulluktan kurtulmalarını zorlaştırabilmektedir (Wagmiller ve Adelman, 2009: 1-2).

Aşırı yoksul hanelerde yaşamlarını idame ettiren çocuklar yoksulluğun sonuçlarının kalıcı etkileriyle karşılaşmaktadırlar. Bu sonuçlar en genel olarak şu şekilde sıralanabilir (Scutella ve Smyth, 2005: 31):

Daha büyük sağlık sorunları, daha yüksek oranda zihinsel ve ruhsal sağlık sorunları, daha fazla istismara maruz kalma, evsizlik, işsizlik, okul öncesi eğitimlere katılamama veya sınırlı katılım, Zorunlu eğitimleri bitiremememe, bilgisayarlara yok denecek kadar az erişim.

Grafik 2’de bazı OECD ülkelerinde ki çocuk yoksulluğu oranları 2021 yılı için sunulmuştur.

Grafik 2: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Çocuk Yoksulluğu Oranları (2021)

Kaynak: OECD, 2023:1.

Grafik 2’de görüldüğü gibi çocuk yoksulluğu oranı en düşük olan ülkeler sırasıyla Finlandiya (0,024), Danimarka (0,048) ve Slovenya (0,056) iken, çocuk yoksulluğu oranı en yüksek olan ülkeler sırasıyla Kosta Rika (0,274), Türkiye (0,224) ve İsrail (0,220) dir. Ailelerin içerisinde bulunduğu yoksulluk bir yandan çocuk yoksulluğuna yol açarken, bir yandan da çocuk işçiliğine neden olmaktadır.

2.3.Çocuk İşçiliği

Çocuk işçi, istihdam edilenin eş anlamlısı olarak “gelir elde etmek için çalışan çocuk” anlamına gelmektedir. Genel olarak çocuk işçiliği çalışan çocuğu ifade eder. Bir diğer tanımla çocuk işçiliği çocukların emeklerinin sömürülmesi ve temel insan haklarından yararlanamamasıdır. ILO’ya göre çocuk işçiliği; çocuklara fiziksel, zihinsel, sosyal veya ahlaki açıdan zarar veren, çocukları potansiyellerinden, çocukluklarından ve onları onurlarından mahrum eden, okulu erken terk etmeye zorlayan ya da okul eğitimini aşırı uzun ve ağır işlerle birleştirmeye zorlayan işler, okula gitme fırsatlarından mahrum bırakan işler şeklinde ifade edilmektedir. Her iş çocuklar için zararlı değildir. Bir aile içinde ebeveynlerine yardım etme, okul saatleri dışında ve okul tatillerinde harçlık kazanma gibi faaliyetler; çocukların kişisel gelişimlerini, sağlıklarını etkilemeyen, eğitimlerini engellemeyen işlere katılımları genellikle olumlu bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu noktada “çocuk işçiliği” ve “çocuk çalışması” birbirinden farklı kavramlardır. Belirtilen iş tanımlarının “çocuk işçiliği” olarak tanımlanıp tanımlanmayacağı, yapılan işin türüne, saatlerine, çocukların yaşına, çalışılan ortamın koşullarına ve ülkelerin izlediği hedeflere bağlı olarak ülkeden ülkeye, ülkeler içindeki sektörler arasında değişiklik göstermektedir (ILO, 2022b: 1).

Çocukların gelişimine katkıda bulunan, sağlıklarını ve kişisel gelişimlerini etkilemeyen, potansiyellerini ve yeteneklerini ortaya çıkarmalarına yardımcı olan işler, çocukların eğitimini destekleyen ve okul eğitimlerine müdahale etmeyen işler “çocuk çalışması” şeklinde tanımlanmaktadır. Buna karşılık “çocuk işçiliği”, çocukları çocukluklarından mahrum eden, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar veren tüm iş biçimlerini kapsamaktadır (Thevenon ve Edmonds, 2019: 16-17).

Çocukları çalışmaya iten en büyük itici güç yoksulluktur. Çocukların veya hanehalkının hayatta kalması için çocukların çalışmasından elde edilen gelirin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce yapısı kültürel, sosyal tutum ve geleneklere derinden kök salmıştır (ILO, 2022a: 1). Bununla birlikte en yaygın neden ailelerin ekonomik durumunun aşırı yetersiz olmasıdır. Ailelerin gelirinin düşük olması çocuklarını çalıştırma olasılığını arttırmaktadır. Çocuk işçiliğinin bir başka nedeni ise hanede yetişkin sayısının az, çocuk sayısının fazla olmasıdır.

Yaptıkları işler çocukları hem fiziksel hem de zihinsel gelişimlerini olumsuz etkilemekte çocukları birçok zorluğa maruz bırakmaktadır. Yoksulluk sorunu çocuklar üzerinde okula gitmek ile çalışmak arasında baskı oluşturmaktadır. Okul ve iş arasındaki dengeyi sağlayabilen çocukların eğitimleri yetersiz kalırken, okul ve iş arasında dengeyi sağlayamayıp okula gidemeyen çocuklar ise eğitimden

mahrum kalmaktadır. Bazı çocuklar için iş, kısa süreli olumsuz deneyim iken, diğer bazı çocuklar için yaşam boyu sürebilen olumsuz deneyim de olabilmektedir (Bulut vd., 2021: 1-2). Yaşam boyu süregelen hatta nesilleri etkileyen çocuk işçiliğinin sadece bir çocuk hakları meselesi değil, ülkenin sosyoekonomik kalkınması, toplumun uluslararası arenadaki prestiji ve konumu ile ilgili bir mesele olduğunun bilincinde olunması gerekmektedir (Tam, 2021: 1407).

Çocukların piyasa içerisindeki her türlü ücretli işlerde çalışması, piyasa dışında mesela ev işlerinde yürütülen belirli iş türlerini kapsayan işlerde bulunması çocuk işçiliğinin ekonomik faaliyet açısından tanımlanmasıdır. Yani bir çocuğun aile işletmesinde aktif ücretsiz işçi şeklinde çalışması; aile dışında ekonomik işlerde aktif bulunması çocuk işçiliği olarak tanımlanmaktadır. Çocukların aile içi ev işlerinde çalıştırılmasının bir çocuk işçiliği problemi olarak tanımlanması ve çarpık ekonomik bir faaliyet olarak görülmesi önemlidir. Çünkü ücretsiz ev işlerinde bulunduğu süre boyunca çocuklar eğitim haklarından mahrum kalmaktadırlar. Farklı çocuk işçiliği tanımlamaları için çocukların durumlarının kategorize edilmesi gerekmektedir. ILO, çocukların çalışma durumlarını üç kategoriye ayırmıştır. Bunların ilki “tam zamanlı çalışan işçi statüsündeki çocuklar”; ikincisi “kendi okul ve eğitim masraflarını karşılamak için hem iş hem eğitimi birlikte idare eden çocuklar, evdeki diğer çocukların eğitimi için çalışan çocuklar”; üçüncüsü ise “ne okulda ne de işte olan çocuklar”dır (Bhukuth, 2008: 385-386).

Çocuk işçiliği sorununun ortaya çıkmasının temelinde sosyokültürel ve ekonomik gerçekler vardır. Ailelerin geçim sıkıntısına yol açan düzensiz ve düşük gelir bu sorunu belirginleştirmektedir. Çocuk işçiliği olgusu arz ve talep yönlü bir olgudur. İş piyasasındaki kurumsallaşmanın eksikliği, teknolojik ilerleme, işgücü piyasasının yapısı talep yönünü ortaya çıkarmaktadır. Gelir artışı ve hızlı nüfus artışı arz yönünü ortaya çıkarmaktadır. Hem arz hem de talep yönünü etkilemede sosyal normlar, kültürel ve toplumsal faktörler önemli bir rol oynamaktadır (Fidan, 2004: 32; ILO/IPEC-SIMPOC, 2007: 2).

Çocuk işçiliğini belirleyen en önemli faktör hanehalkının ekonomik durumudur. Çocuk işçiliği, yoksulluğun hem sonucu hem nedenidir. Hanehalkının yoksul olması çocukları işgücü piyasasında çalışmaya zorlamaktadır. Bu açıdan hanelerin özellikleri ise ülkenin ekonomik durumu toplumsal yaş, cinsiyet ve sektörel sistemlerle kesişme noktasında belirlenmektedir. Hanelerin geçim ve refah düzeylerinin düşmesiyle aileler geçimlerini sağlamaya çalışırken çocukların emeğini kullanmak zorunda kalacağı bir ortam meydana gelmektedir. Bu nedenle hanelerin geçinme stratejileri açısından çocuklar, emekleri ya piyasa içinde ve dışında ya da ev içinde ve dışında yetişkin emeğini ikame etmekte veya tamamlamaktadır (İnal, 2010: 30-31).

Sosyal ve ekonomik faktörler bir çocuğu çalıştırmak zorunda bırakıyorsa yaptıkları işler çocuklar için olumlu bir deneyim olmalı; gerekli bilgi ve becerileri öğretilirken onların bedensel, fiziksel ruhsal gelişimleri olumsuz açıdan

etkilenmemelidir. Yaptıkları işler onlara bedensel, fiziksel ve ruhsal açıdan zarar veriyorsa, çocuğun istismarından söz edilebilir (ILO, 2000: 12-13).

Tablo 2’de cinsiyete, yaş gruplarına ve bölgelere göre çocuk işçi sayıları ve tehlikeli işlerde çalışan çocuk sayıları 2020 yılı için verilmiştir.

Tablo 2: Çocuk İşçiliği ve Tehlikeli İşlerde Çalışan Çocuklar (2020)

Göstergeler		Çocuk İşçiliği		Tehlikeli İşler	
		Sayı (Bin)	%	Sayı (Bin)	%
Dünya (5-17 Yaş)		160,000	9,6	79,000	4,7
Cinsiyet	Kız	62,900	7,8	28,800	3,6
	Erkek	97,000	11,2	50,200	5,8
Yaş	5-11 yaş	89,300	9,7	25,900	2,8
	12-14 yaş	35,600	9,3	18,100	4,8
	15-17 yaş	35,000	9,5	35,000	9,5
Bölgeler	Afrika	92,200	21,6	40,400	9,7
	Sahra Altı Afrika	86,600	23,9	38,600	10,7
	Arap Devletleri	2,400	5,8	1,900	4,5
	Asya ve Pasifik	48,700	5,6	22,200	2,6
	Amerika	8,300	4,3	5,700	2,9
	Latin Amerika ve Karayipler	8,200	6,0	5,500	4,0
	Avrupa ve Orta Asya	8,300	5,7	7,900	5,5

Kaynak: ILO ve UNICEF, 2021: 78

Tablo 2 cinsiyet gruplarına göre incelendiğinde çocuk işçiliğinin erkek çocuklarda kız çocuklardan daha yaygın olduğu görülmektedir. Yaklaşık olarak tehlikeli işlerde de çalışan erkek çocukların sayısı 50 milyon kişi iken, kız çocuklarının sayısı 29 milyon kişidir. Yaş gruplarına göre bakıldığında çocuk işçiliğinin en çok görüldüğü yaş gurubu 5-11 yaş grubu olup, bu yaş grubunda 89 milyon 300 bin çocuk işçi bulunmaktadır. Yine 5-11 yaş grubundaki çocukların 25 milyon 900 bini tehlikeli işlerde yer alırken, 12-14 yaş grubunda tehlikeli işlerdeki çocuk sayısı ise 18 milyon 100 bindir. En şaşırtıcı sonuç da 15-17 yaş grubunda görülmüştür. Bu yaş grubundaki çocukların tamamı (35 milyon) tehlikeli işlerde yer almışlardır.

Tablo 2 bölgelere göre incelendiğinde çocuk işçiliğinin en fazla olduğu bölgenin 92 milyon 200 bin kişi ile Afrika olduğu görülmektedir. Çocuk işçiliği oranının en yüksek olduğu bölge ise yüzde 23,9 ile Sahra Altı Afrika bölgesidir. Çocuk işçiliğinin sayı olarak en az görüldüğü bölge Arap Devletleridir. Arap Devletlerinde çocuk işçi sayısı 2 milyon 400 bin kişi olup, bunun 1 milyon 900 bini tehlikeli işlerde yer almaktadır. Diğer bölgelerde çocuk işçiliği Amerika’da, Avrupa ve Orta Asya’da 8 milyon 300 bin; Latin Amerika ve Karayipler’de ise 8 milyon 200 bin kişidir.

3.Çocuğa Duyarlı Sosyal Koruma Programları

Sosyal koruma ve bu kapsamda oluşturulan sosyal koruma sistemleri, çocuk haklarının gerçekleştirilmesi için önemli bir mekanizmadır. Bu mekanizma, çocukların gelişimini ve refahını iyileştirmede, tüm çocukların tam potansiyellerine ulaşmalarına yardımcı olmada ve ailenin geçim kaynakları ile bakım ihtiyaçlarını gerçekleştirmede önemli rollere sahiptir. Bu kapsamda en önemli husus ise yoksulluk ve sosyoekonomik kırılganlık kısır döngüsünü kırmaktır (ILO, 2021b: 83).

Diğer bir açıdan sosyal koruma, nakit veya ayni transferlerden oluşan geliri hem haneler içinde hem de farklı haneler arasında eşit dağıtan bir sosyal transfer sistemidir. Sosyal transferlerin en önemli işlevi toplumda bireyler ve gruplar arasında düzenli, eşit ve sürekli gelir akışının sağlanmasıdır. Yoksulluk içinde ve sınırında yaşayan insanlara, kaybedilen gelirin tamamen veya kısmen aktarılması asgari bir tüketim düzeyinin garanti altına alınmasını sağlamaktadır (Cichon vd., 2004: 11-12).

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği ile ilişkili ekonomik kırılganlıkları azaltmaya yönelik sosyal koruma programları; transfer programları, kamu iş programları, sosyal sağlık koruması, işsizlik koruması ve yaşlılıkta gelir güvencesi programları ve engelliler için sosyal koruma şeklinde ele alınmaktadır (ILO, 2013: 27).

3.1.Transfer Programları

Çocuk yardımları, hükümetlerin uyguladıkları politikaların yalnızca bir alt kümesidir. Çocuk yardımları farklı şekillerde uygulanabilmekte olup Evrensel Çocuk Yardımı (Universal Child Benefit-UCB) bunlardan birisidir. UCB, sosyoekonomik veya diğer özelliklerinden bağımsız olarak çocuklara düzenli olarak yapılan nakit ödeme veya vergi transferidir. UCB, uygunluk şartları kesin yaş sınırlamalarına ve ikamet veya vatandaşlık kısıtlamalarına bağlı olarak değişebilmektedir. UCB'nin temel özelliği, çocuk nüfusu için evrensel, şartsız ve düzenli olarak ödenen bir nakit transferi olmasıdır. Tüm yardım programlarının merkezinde nakit veya vergi transferi vardır. Çocuk yardımları, hanelere/çocuklara doğrudan nakit transfer ödemesi başta olmak üzere çeşitli yöntemlerle yapılmaktadır. Bu yöntemler, ebeveynlere çocuk yetiştirmenin maliyeti konusunda yardımcı olmayı ve her çocuğun hayatta adil bir şansa sahip olmasını sağlamayı amaçlamaktadır (UNICEF, 2020: 12). Transfer programları mikro krediler, şartlı nakit transferi, şartsız nakit transferleri ve ayni transferlerden oluşmaktadır.

Mikro Kredi Uygulamaları: Resmi finans kuruluşlarına erişim imkânı olmayan yoksul ailelerin üretici faaliyetlerine yönelik girişimlerini desteklemek ve istikrarlı tüketim imkânına kavuşmalarını sağlamak amacıyla verilen kredilerdir. Mikro kredi uygulamasının finansman desteği ise büyük oranda WB'den gelmektedir. Mikro kredi uygulamalarıyla milyonlarca yoksul için birçok engelin ortadan

kaldırılması ve yaşam standartlarının artırılması amaçlanmaktadır (Bedir, 2018: 112).

Mikro kredi uygulamasından sonra hizmete sunulan mikro sigorta, yoksullukla mücadelede birbirini tamamlayan hizmetlerdir. Mikro sigorta, düşük gelirli yoksul ailelerin sigorta hizmetlerinden faydalanmalarını hedefleyen bir mikro finansman hizmetidir. Mikro kredi uygulaması düşük gelirli aileleri yoksulluktan kurtarmayı amaçlarken, mikro sigorta ise ailelerin tekrar yoksulluk seviyesine geri dönmesini engellemeyi hedeflemektedir. Diğer bir ifadeyle mikro kredi uygulamasıyla yoksul ailelerin yaşam standartları iyileştirilirken, mikro sigorta uygulanmasıyla ise iyileşen yaşam standartları korunmaktadır (Tanrıöven ve Gürbüzer, 2015: 102).

Şartlı Nakit Transferleri: Şartlı Nakit Transfer programları sadece öngörülen koşulları yerine getiren kişi ve gruplara (hanelere) sağlanan yardımlardır. Bu koşullar bireylerin veya grupların (çocuklar vb.) düzenli bir şekilde okula devam etmesini, koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerini (düzenli aşı, sağlık kuruluşunda düzenli muayyene gibi) içermektedir. Şartlı nakit transferlerinin kısa ve uzun vadede iki tür amacı vardır. Yoksulların bugünkü durumlarını iyileştirme amacıyla şartlı nakit transferlerinin sağlanması kısa vadede yoksulluğu azaltmaktadır. Uzun vadede şartlı nakit transferleri ile insan sermayesine veya üretkenliğe yapılan yatırımlar arttırmakta ve yoksulluğun nesiller arası aktarıldığı kısır döngü kırılmaya çalışılmaktadır (Fiszbein vd., 2009: 31; Lindert, 2014: 6-25):

Şartsız Nakit Transferleri: Şartsız nakit transferleri, çoğunlukla yoksul hanelere yoksullukla mücadele etmek için tasarlanmış, hiçbir koşula bağlı olmaksızın hane reisine doğrudan belirli miktarda gerçekleştirilen transferlerdir. Bu transferle hanelere nakit dağıtılmakta, genellikle gelir dağılımının alt uçları hedeflenmektedir. Güney Afrika'daki çocuk destek hibeleri araştırmalarında şartsız nakit transferleri sonucunda çocukların okullaşma oranlarında artış görülmüştür. Yetimler ve korunmasız kalan çocuklar için verilen şartsız nakit transferi yoluyla ailelere düzenli nakit ödemesi yapılmakta, yoksulluk düzeyi azaltılmakta, insan sermayesinin gelişimini desteklemektedir (Baird vd., 2013: 1).

Şartsız nakit transferleri işgücü arzıyla yakından ilişkili olup, hanelerin mali durumunu iyileştirerek çocuk işgücü faaliyetlerini azaltmaktadır. Nakit transfer mekanizması ile hanehalkının ilk olarak sahip olduğu nakit tutarla birlikte sosyal ve ekonomik durumu iyileştirilmektedir. Daha sonra hanehalkının tasarruf, harcamalarla ilgili mutlak ve görece maliyetleri etkilemektedir. Çocukların okula gitmesine engel olan okul ücretleri, kitaplar, üniformalar gibi maliyetler nakit transferleriyle azaltılmaktadır. Çocukların eğitime katılımını arttıran şartsız nakit transferlerin çocuklar arasında okuma ve yazma becerilerini geliştirdiği, bu olumlu sonucun diğer aile üyeleri üzerinde de etkileri olduğu görülmektedir (Heyrani, 2020: 13-16).

Aynı Transferler: Aynı transfer, herhangi bir karşılık olmaksızın nakit dışında bir mal veya varlığın mülkiyetinin devrinden oluşan bir hizmettir (OECD, 2001: 1). Yoksul hanelere nakit yerine sağlık sigortası veya gıda paketinin verilmesi aynı transfer olarak kabul edilmektedir (Kelman, 1986: 57). Yoksulluk devam ettikçe beraberinde ortaya çıkan çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunları çocukları erken yaşlarda okulu bırakmaya zorlayarak beşerî sermayenin gelişimine müdahale etmektedir. Ancak hanehalkının ekonomik koşullarındaki iyileşmelerle çocuk işçiliğinin ve çocuk yoksulluğunun azalacağı konusunda evrensel bir fikir birliği vardır. Bu fikir birliği, aynı transfer program araçlarıyla yoksulluğu azaltarak hanelere fayda sağlamaktadır (Tagliati, 2019: 7).

3.2.Kamu İstihdam Programları

Kamu tarafından finanse edilen kamu hizmetlerinin genişletilmesinin yanı sıra, emek yoğunluğuna sahip üretken faaliyetler yoluyla istihdam yaratan ve hükümet tarafından uygulanan uzun vadeli yatırım programlarıdır. Kamu istihdam programları, hanehalkının çocuk işçiliğine olan bağımlılığını ve çocuk yoksulluğunu azaltmayı, kamu alt yapısını iyileştirmeye ve temel hizmetleri genişletmeye yardımcı olmayı ve istihdam kaynağı sağlamayı amaçlamaktadır. Kamu istihdam programları aynı zamanda düşük vasıflı işçilere piyasaya dayalı istihdam fırsatlarının yetersizliği nedeniyle istihdam sağlamaktadır (ILO, 2020: 3). Kamu istihdam programları, hanelerde ailenin geçimini sağlayan kişinin işini kaybettiği durumlarda geçici destek sunmakta ve mevsimlik işlerde çalışan işçilerin kazançlarını yükseltmeye katkı sağlamaktadır.

Çocuk işçiliği açısından incelendiğinde kamu istihdam programlarında dikkat edilmesi gereken iki önemli husus vardır. Birincisi, kamu istihdam programlarında çocuklar katılımcı olarak yer almamalıdır. İkincisi ise çocuklar katılımcı ebeveynlerinin yerine eski işlerinde veya yoğun ev işlerinde yer almamalıdır. Çocukların kamu istihdamda çalışan yetişkinlerin yerini almak üzere üretken faaliyetlerde bulunmaları yüksek ihtimaldir. Kız çocukları ev işlerinde annelerinin yerini almakta; erkek çocukları ise ev dışında çalışma eğilimindedirler (ILO ve UNICEF, 2022a: 42).

Kamu istihdam programlarını diğer nakit transfer programlarından ayıran önemli fark ebeveynlerin ev dışı işlerdeki çalışma saatlerini artırmalarını teşvik etmesidir. Kamu istihdam programları, dolaylı açıdan çocukları ev işi faaliyetlerine yönlendirebildiğinden çocukların okula devamı üzerindeki etkisi diğer nakit transfer programlarından daha küçüktür (Juras, 2014: 1).

3.3.Sosyal Sağlık Koruması

Ciddi sağlık yaralanmaları, hastalıklar ve erken ölüm gibi yıkıcı şoklar düşük gelirli haneler için önemli ekonomik kırılma kaynaklarıdır. Sağlıkla ilgili bozulmalar bireylerin kazanç kapasitelerini azaltmakta, hane bütçesine ek sağlık hizmet maliyetleri getirerek ekonomik baskı oluşturmaktadır. Yani yoksulluk içinde yaşayan insanların sağlıkla ilgili maruz kaldığı risklerin mali yükü fazladır.

Yoksulluk kronikleştikçe sağlık ile yoksulluğun karşılıklı bağlantısı, sağlık şokları ile çocuk işçiliği arasındaki bağlantı açıkça görülmektedir. Bir hanenin ana geçimini sağlayan birey, hastalık ve yaralanma sebebiyle iş göremez hale geldiğinde bu bireyin kayıp olan emeğini çocuklar tamamlamak zorunda kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sağlıkla ilgili şokların hanehalkı üzerindeki etkisine karşı aileler çocuklarının çalışmasıyla kendilerini garanti altına almaktadırlar (ILO, 2018: 47-48; ILO, 2013: 43).

Sosyal sağlık koruması, yoksulluk ve kırılganlığa karşı gerekli bir sosyal koruma biçimidir. Aynı zamanda sosyal ve ekonomik kayıplara sebep olan sağlıkla ilgili bozulmalar sosyal sağlık politikalarının geliştirilmesini sağlamıştır. Hanehalkının düzenli olarak yaptığı küçük sağlık harcamalarının bile, büyük sağlık şokları gibi olmasa da, yoksullaştırıcı etkileri olduğunu doğrulayan çok sayıda kanıtlar bulunmaktadır. Guatemala’da sağlık sigortasının çocuk işçiliği üzerine etkisini inceleyen bir araştırma sonucunda; hane üyelerinin sağlık sigortası kapsamında olmalarının çocukların çalışma olasılıklarını azalttığı görülmüştür. Hane bireylerinin sağlık tedavisinin tam olarak gerçekleştirilmesiyle tekrar işe dönmeleri ve dolayısıyla hanehalkının çocuk işçiliğine olan bağımlılıklarında azalma gerçekleşmiştir (ILO, 2013: 43; ILO ve UNICEF, 2022a: 46).

3.4. İşsizlik Koruması

İşsizlik, hanehalkının çocuk işçiliğiyle ilişkili bir başka ekonomik kırılganlık kaynağıdır. Tanzanya, Brezilya, Arjantin ve Toga ülkelerinde yapılan araştırmalar sonucunda ulaşılan bulgular, hanenin yetişkin bireylerin işlerini kaybettiklerinde, bu durumu telafi edecek işsizlik korumasının yokluğunda bir geçim güvencesi olarak çocuklarını çalışmaya zorladıklarını göstermektedir. İşsizlik korumasından faydalanacak hanehalkına kısmi gelir ikamesi sağlanmakta ve böylece yetişkin bireylerin yeni bir iş buluncaya kadar belirli bir yaşam standardını sürdürmeleri sağlanmaktadır. İşsizlik korumasıyla hanehalkına oluşturulan gelir güvencesi, ailelerin çocuk işçiliğine olan bağımlılıklarını azaltmaktadır (ILO ve UNICEF, 2022a: 43).

Çoğu hanehalkı, iyi bir yaşam standardı ve çocuklarının bakımı için çalışmak zorundadır. Ani işsizlik, gelişmekte olan ülkelerdeki aileler için de bir başka önemli ekonomik kırılganlık kaynağıdır. Sağlık hizmetlerine ve sağlık sigortasına erişimin istihdamla ilişkili olduğu durumlarda, işsiz kalan işçi aileler sadece işlerini ve dolayısıyla gelir kaynaklarını kaybetmekle kalmaz, aynı zamanda ihtiyaç duyduklarında karşılanabilir sağlık hizmetlerinden de yoksun kalabilirler (ILO, 2013: 50-51).

3.5. Yaşlılıkta Gelir Güvencesi Programları

Yaşlılıkta gelir, kişinin çalıştığı bir işletmeden, iş kaynaklı gelirlerden, aileden, devlet desteği ve transferlerden, yatırım ve yan tasarruflardan oluşmaktadır. Bir bireyin yaşamı boyunca işgücüne katılım şekli, daha sonraki yaşamlarında bireyler arasında gelir güvencesinde farklılıkları oluşturmaktadır. Yaşlılıkta gelir

güvencesindeki farklılıklar büyük ölçüde bireylerin çalışma hayatı boyunca yaşadıkları gelir eşitsizliklerinden kaynaklanmaktadır. Kalkınma düzeyinin ülkenin yaşlılara sağlayacağı gelir güvencesi kapasitesi üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır (Henry ve Golman, 2021: 5-7).

Hanelerde yaşlılık gelirine sahip bireylerin varlığı çocukların çalışma ihtimalini azaltmaktadır. Yaşlılık geliri, çocukların tehlikeli işlerde çalışma oranını azaltırken, çocukların okula kayıt oranlarını arttırmaktadır. Latin Amerika Bölgesi kırsal nüfusuna ilişkin araştırma sonuçlarına göre yaşlılık gelirleri birden fazla kırılmalılığın çözümü için esas faktör haline gelmiştir. İnsanlar yaşlandıkça gelir elde etme yeteneklerini kaybettiği, sağlıkları bozulduğu ve yoksulluk riskine daha fazla maruz kaldıkları için yaşlılığın bir kırılmalılık kaynağı olduğu ifade edilmektedir. Yaşlılıkta gelir güvencesinin sağlanması hem bireyin hem de hanenin ekonomik güvenliğinde kilit rol oynayabilir. Yaşlılık aylığı, bu gelir güvencesini sağlayabileceği gibi potansiyel olarak da çocuk işçiliğini etkileyebilmektedir (ILO ve UNICEF, 2022a: 44).

3.6. Engelliler İçin Sosyal Koruma

Engelli bireylerin bulunduğu hanehalkı sosyoekonomik olarak savunmasız olduğu gibi birçoğu en yoksul hanehalkları arasında yer almaktadır. Yoksulluk ve engellilik arasındaki bağlantı açıktır (ILO, 2013: 46). Engelli çocuklar özellikle yoksulluk içinde doğduklarından çok büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Engelli olmak genellikle çocukları eğitim ve sağlık hizmeti hakkı da dâhil olmak üzere temel hak ihlallerine karşı savunmasız bırakmaktadır. Engellilik ile çocuk işçiliği arasındaki ilişki üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, engelli çocuklar özellikle ev işi yaparak küçük yaşlarda çalışmaya başlamaktadırlar. İkincisi, çocuklar belirli sektörlerde ve tehlikeli işlerde çalıştığından sağlık açısından riskli durumlar ve engellilik oluşabilmektedir. Üçüncüsü, aile ekonomisine katkı sağlayan aile bireyinin engelli oluşu çocukların çocuk işçiliğine bağımlılığını arttırmaktadır (ILO, 2011: 3; UNICEF, 2022b: 1).

Engellilik, çocukların eğitimden uzak kalmalarına yol açan önemli bir faktördür. Hanehalkı kaynaklarının eksikliği engelli kardeşlerine destek olacakları inancıyla ebeveynler sadece engelli olmayan çocuklarını eğitmeye yöneltmektedirler (ILO, 2011: 4). Bu durum çocuk işçiliğinin önlenmesiyle birlikte engelli çocukların haklarının korunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sağlık, eğitim, adalet ve sosyal refah alanlarında yeni ve mevcut yasal ve politika çerçevelerinin geliştirilmesi, izlenmesi ve güçlendirilmesi hayati önem taşımaktadır. Engelli çocukların sosyal koruma ve hizmetlerine eşit erişimlerini sağlamak için yeterli finansman ve insan kaynağı sağlanmalı; ayrıca engelli çocukların sağlık, eğitim, sosyal gelişimleri ve refahı için yeterli bütçe ayrılmalıdır (UNICEF, 2022b: 6-7).

3.7.Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Sosyal Korumaya Bakış

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun dünyadaki bütün ülkelerin temel sorunlarından birisidir. Çocuklar başta yoksulluk olmak üzere çeşitli sebeplerle çalışmaktadırlar. Sömürünün nesnesi olarak çocuklar çoğu kez uzun saatler, düşük ücretlerle hatta ücretsiz çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Dünyanın birçok bölgesinde ulusal zenginlikten bağımsız olarak çok sayıda çocuk parasal yoksulluk içinde yaşamaktadır. Birçok çocuk büyümek, öğrenmek ve güvende kalmak için gerekli olan temel ihtiyaçlardan yoksun kalarak hayatlarını sürdürmeye devam etmektedir. Parasal yoksulluk bireyleri ve toplulukları bir dizi riskle karşı karşıya getirmektedir. Yoksulluk, her şeyden önce çocukların en temel haklarının ihlali anlamına gelmektedir. Bu durum çocukların daha sağlıklı çocukluk dönemi yaşayamamalarına ve bilişsel gelişimine zarar vermektedir. Dolayısıyla çocukların yetişkinlikte gelir düzeylerinin düşük olmasına ve sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Çocukların ve ailelerin karşılaştıkları çeşitli zorlukların ve kırılmalıkların üstesinden gelmek için gerekli olan ilk ve tek müdahale aracı sosyal koruma ve yardımlardır (UNICEF, 2018: 1-3).

Sosyal koruma ile çocuk arasında ayrılmaz bir bağ vardır. Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması, etkili sosyal koruma planlarına dayanmaktadır. Sosyal koruma sistemleri hem çocuklara hem de birlikte yaşadıkları ebeveynlere ve diğer yetişkinlere eğitim ve insana yakışır iş fırsatlarını güçlendiren koşullara zemin hazırlamaktadır. Sosyal koruma sistemlerinin sistematik bir şekilde uygulanması sosyal güvenlik, eğitim, sağlık ve iyi bir yaşam standardı dâhil tüm çocuklar için birden fazla hak ve refah hedeflerine kolay ulaşma konusunda faydalar sağlamaktadır. Çocuk ve aile yardımlarının kapsamının genişletilmesi ve artırılması öncelikle yeterli finansmanla mümkündür (ILO ve UNICEF, 2022a: 49-50).

Sosyal koruma programları, 193 ülke tarafından 1989 yılında onaylanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (ÇHS) tarafından desteklenmektedir. Her dönemde sosyal koruma, çocuk yoksulluğunun ve çocuk işçiliğinin azaltılmasında ve bütün dünyada çocukların yaşamlarının iyileştirilmesinde çok önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Birçok ülkede, sosyal koruma sistemleri çocukları veya çocuklu haneleri hedef alan transferler tasarlayıp uygulayarak çocuklara öncelik vermiştir. Bu olumlu gelişmelere rağmen, çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği oranları incelendiğinde sosyal koruma kapsamında çocuk haklarının korunması için daha yapılması gereken çok şey olduğu görülmektedir. Çocukları hedef alan programlar kapsamında, kaynakları doğrudan çocuklara veya daha yaygın olarak ebeveynlerine yönlendirmenin olumlu sonuçlara yol açtığı belirtilmektedir. Yapılan araştırmalarda Brezilya'daki "Bolsa Familia", Meksika'daki "Oportunidades" ve Güney Afrika'daki "Child Support Grant (Çocuk Destek Hibesi)" gibi çocuk odaklı programların önemli pozitif etkileri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir yünden hanehalkı gelir düzeyinin iyileştirilmesi, birçok

sosyal koruma programının önemli bileşenleri arasında yer almaktadır. Yeterli ekonomik kaynaklara ulaşılması ebeveynlerin ve diğer yetişkin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamaları için çok önemli olup, psikososyal refahın iyileşmesinde etkin bir rol oynamaktadır (Roelen, 2015: 1).

Küresel olarak, sosyal koruma programlarının insanların yoksulluktan kurtulmasına yardımcı olduğu çocukların işgücüne ait küresel verilerle yüzeysel de olsa anlaşılmaktadır. Küresel tahminler, Asya-Pasifik, Latin Amerika ve Karayipler'de genel olarak çocuk işçiliği oranlarında istikrarlı düşüşler görülmesiyle birlikte, son 20 yılda dünyada bölgelere göre eşit olmayan gelişmeleri gizlemektedir. Şöyle ki, Sahra Altı Afrika'da 2012 yılından itibaren çocuk işçiliği oranlarının fiilen artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Her bölgede ülkeler arasında çok fazla farklılık olmasına rağmen, bugün Sahra Altı Afrika'da dünyanın geri kalanının toplamından daha fazla çocuk işçi yer almaktadır (ILO ve UNICEF, 2022a: 9).

Tablo 3'te sosyal koruma sistemi tarafından korunan 0-14 yaş grubunda yer alan çocukların bölgelere göre dağılımı 2020 yılı için verilmiştir.

Tablo 3: Sosyal Koruma Sistemi Tarafından Korunan Çocuklar (2020)

Bölgeler	%	Bölgeler ve Gelir Grupları	%
Sahra Altı Afrika	10,5	Kuzey Amerika	94,6
Afrika	12,6	Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	96,2
Arap Devletleri	15,4	Orta ve Batı Asya	96,7
Asya ve Pasifik	18,0	Dünya	26,4
Kuzey Afrika	24,7	Düşük Gelir	8,5
Latin Amerika ve Karayipler	41,5	Alt Orta gelir	20,9
Amerika	57,4	Üst Orta gelir	22,6
Avrupa ve Orta Asya	82,3	Yüksek Gelir	86,8

Kaynak: ILO, 2021a: 91-93

Tablo 3 incelendiğinde, dünyadaki çocukların yalnızca yüzde 26,4'ünün sosyal koruma kapsamı içerisinde yer aldığı görülmektedir. Sosyal koruma sistemi tarafından korunan çocukların oranı ülkelerin veya bölgelerin gelişmişlik seviyelerine göre önemli değişiklik göstermektedir. Yüksek gelirli ülkelerde çocukların yüzde 86,8'i (10 çocuktan 9'u) bu yardımlardan faydalanabilirken, düşük gelirli ülkelerde ise çocukların yüzde 8,5'i (10 çocuktan 1'i) yardımlardan faydalanabilmektedir. Bölgelere göre bakıldığında ise yüzde 96,7 ile Orta ve Batı Asya'da; yüzde 96,2 ile Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'da; yüzde 94,6 ile Kuzey Amerika'da çocukların sosyal koruma sistemi tarafından korunmakta olduğu görülmektedir. Çocuk yoksulluğunun en yüksek olduğu Sahra Altı Afrika'da çocukların sadece yüzde 10,5'i ve Afrika'da ise çocukların yüzde 12,6'sı sosyal koruma sistemleri tarafından korunmaktadır.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Çocuk yoksulluğu, çocukların kendi refahları için önemli olan ekonomik, sosyal, kültürel, fiziksel, çevresel ve politik kaynaklara erişimi olmadan büyümeleri anlamına gelmektedir. Bu gelişim evresinde çocukların bir kısmı potansiyellerini geliştirebilecek ortamları olmadan, bir kısmı da çocukların motivasyonunu geliştiren, besleyen ve onları koruyan ebeveynleri, yakınları çevreleri olmadan tamamlamaktadır.

Sosyal eğilimler, işgücü piyasası koşulları, işsizlik, düşük ücretler, aile yapısı, eğitim, göç, hükümet politikalarının yanı sıra sosyal ve ailevi değişiklikler yoksulluk oranlarını etkileyen faktörler arasındadır. Ebeveyn işsizliği, ebeveynlerin gelir seviyesinin düşük olması, ebeveynlerin yetersiz eğitime sahip olmaları, ekonomik küçülme, piyasa gelirlerindeki eşitsizlikler, tek ebeveynlik çocuk yoksulluğu oranlarını arttırmaktadır. Hane düzeyinde çocuk yoksulluğunun belirlenmesinde en önemli faktörlerden birisi ebeveyn istidamı olup, ebeveyn işsizliği çocuk yoksulluğunu arttırmaktadır.

Aile yoksulluğunun bir sonucu olarak çocuk yoksulluğunun en önemli etkilerinden biri çocuk işçiliğidir. Çocuklar aile geçimine katkı sağlamak adına gelir elde etmek için çalışmaktadırlar. Çocuk işçiliği sorununun ortaya çıkmasının temelinde sosyokültürel ve ekonomik nedenler yer almaktadır. Özellikle ailelerin geçim sıkıntısını meydana getiren düzensiz ve düşük gelir bu sorunu daha da belirginleştirmektedir. Çocuk işçiliği olgusu arz ve talep yönlü bir olgudur. Çocuk işçiliğini etkileyen arz yönlü faktörler arasında yoksulluk, ebeveynlerin okuryazarlığı, eğitim harcamaları, okula erişim; talep yönlü faktörler arasında düşük ücret yer almaktadır. Bunun dışında çocuk işçiliğine yol açan diğer nedenler; ekonomik nedenler ve yoksulluk, göç, eğitim kaynaklarının eksikliği, aile yapısı, geleneksel bakış açısı ve kültür, ailenin durumu, kayıt dışı ekonomi, mevzuat ve denetim eksiklikleridir. Çocuk işçiliği nedenlerinin birbiriyle bağlantılı ve çok boyutlu oluşu mücadele kapsamında düzenlenecek sosyal koruma ve yardım programlarının da geniş kapsamlı oluşunu gerektirmektedir.

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği ile mücadele de sosyal koruma tedbirlerinin etkin bir şekilde uygulanması oldukça önem arz etmektedir. Sosyal koruma; yoksul ve korumasız ailelerin, savunmasız çocuklara sosyoekonomik problemlerle, krizler ve şoklarla başa çıkmalarına, ailelerin iş bulmalarına, üretkenliği arttırmalarına, çocukların sağlık ve eğitimlerine yatırım yapmalarına ve onları korumalarına yardımcı olan bir sistemdir. Sosyal koruma ve yardım programları yoksulluğu önlemesine, çocuk yoksulluğunun ve çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına ilişkin önemli mekanizmalardır.

Çocuklara yönelik sosyal koruma programları; transfer programları, kamu iş programları, sosyal sağlık koruması, işsizlik koruması, yaşlılıkta gelir güvencesi programları ve engelliler için sosyal koruma şeklinde ele alınmaktadır. Transfer programları ise mikro kredi uygulamaları, şartlı nakit transferleri, şartsız nakit

transferleri ve aynı transferlerden oluşmaktadır. Genel olarak bu uygulamalar çocuğun okula kayıt oranlarında ve devam oranlarında artış sağlamakta, çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğini azaltmaktadır.

Yoksulların karşı karşıya olduğu birçok engeli ortadan kaldıracak, yaşam standartlarının iyileşmesini sağlayacak programlardan biriside mikro kredi uygulamasıdır. Bu uygulama ile resmi finans kuruluşlarına erişim imkânı olmayan yoksul ailelerin üretime yönelik girişim faaliyetlerine destek olmak ve tüketimlerini istikrarlı hale getirmek amacıyla krediler sağlanmaktadır. Şartlı nakit transferi programlarında, sadece öngörülen şartları yerine getirenlere nakit desteği sağlanmaktadır. Bu şartlar çocukların düzenli bir şekilde okula devam etmesini koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerini içermektedir. Şartsız nakit transferlerinde, çoğunlukla yoksul hanelere yoksullukla mücadele etmek için tasarlanmış hiçbir şarta bağlı olmaksızın hane reisine doğrudan belirli miktarda transfer gerçekleştirilmektedir. Bu uygulama diğer programlar gibi çocukların eğitime katılımını arttırmakta, okuma ve yazma becerilerini geliştirmektedir.

Aynı transfer, herhangi bir karşılık olmaksızın nakit dışında sağlık sigortası veya gıda paketinin verilmesi gibi bir mal veya varlığın mülkiyetinin devrinden oluşan bir hizmettir. Kamu istihdam programları, hanehalkının çocuk işçiliğine ve çocuk yoksulluğuna olan bağımlılığını azaltmayı, kamu alt yapısını iyileştirmeye ve temel hizmetleri genişletmeye yardımcı olmayı ve istihdam kaynağı sağlamayı amaçlamaktadır. Sosyal sağlık koruması, hanehalkının yaşadıkları sağlıkla ilgili şoklarda çocuk işçiliğini sigorta olarak görmesini engelleyen yoksulluk ve kırılabilirliğe karşı gerekli bir sosyal koruma biçimidir.

Çocuk yoksulluğunun ve çocuk işçiliğinin temel nedeni aile geliridir. Gelir düşüklüğü hem ebeveynlerin hem de çocukların gıda, sağlık, sanitasyon, barınma, eğitim, güvenli içme suyu gibi temel hizmetlere erişimini kısıtlamaktadır. Bu noktada ailelerin yaşam standartlarını yükseltecek, aile gelirlerini de artıracak sosyal koruma ve yardım programlarının artırılıp genişletilmesi gerekmektedir. Böylece sosyal koruma ve yardım uygulamalarına erişimin artırılması ve uygulamalara eşit bir erişim imkânı sağlanması önem arz etmektedir. Bu erişim tam olarak sağlandığında çocuklar potansiyellerini verimli bir şekilde gerçekleştirebilecek ve fırsatlardan yararlanabileceklerdir.

Yoksulluktan en çok etkilenen kesim olan çocuklar yeterli kaynakları bulmakta zorlandıkları için topluma aktif olarak katılamamaktadırlar. Bu nedenle düşük gelirli hanelerde yaşayan çocuklar sosyal faaliyetlerini sürdürmekte zorlanmaktadır. Çocukların hem sosyal çevresindeki hem de okul çevresindeki başarısızlığını engelleyecek etkili transfer programlar ve düzenlemelerin yanında uygulanan programların da genişletilmesi gerekmektedir.

Yoksul ebeveynlerinin sağlık sigortasına sahip olma ihtimalleri çok düşüktür. Sağlık sigortası olmayan ebeveynler kendilerinin ve çocuklarının sağlık kontrollerini, hastalık durumunda gerekli testlerini yaptıramamakta, tedavi

olamamaktadırlar. Yoksul ailelerdeki yetişkin ve çocuklarının sağlık sigortasını sağlayacak sosyal koruma programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Eğitim, çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğiyle mücadelede etkin bir faktördür. Eğitime yapılan yatırım topluma ve gelecek nesillere yapılan yatırımdır. Bu yalnızca eğitime daha fazla önem verilmesini değil, çocuk işçiliğini etkileyen diğer faktörlerin de birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Toplumun eğitim düzeyinin artması, reel milli gelir düzeyini ve ekonomik gelişmeyi etkileyeceğinden ülkelerin eğitime yönelik yatırımlarını arttırması önem arz etmektedir. Özellikle çocukların çocukluk gelişimini destekleyecek sosyal koruma programlarının ve eğitimlerin artarak genişletilmesinin çocuk, aile ve toplumsal sonuçlar üzerindeki olumlu etkisi kaçınılmazdır.

Kırsal ve yoksul bölgelerde kültürel ve geleneksel bir faktör olan aileler çocuklarının çalışmasını normalleştirmektedir. Çocuk işçiliği ile mücadelede eğitime ağırlık verilmesi özellikle de ebeveyn eğitimlerini arttırmayı amaçlayan sosyal koruma uygulamalarının genişletilmesi büyük önem taşımaktadır. Ebeveynlerin eğitime ilişkin geleneksel bakış açıları, çocukları erken yaşlarda çalışmaya zorlamaktadır. Öncelikle ebeveynlerin eğitimin önemi konusunda bilinçlendirilmesi ve çocukların çalışmasının zararları konusunda duyarlılığın arttırılması gerekmektedir. Mali teşviklerin yanı sıra ülkelerin yoksul bölge ve mahallelerinde nitelikli eğitim verebilecek şekilde okulların donatılarak, çocuklara ulaşılabilir bir eğitimin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca ailelerin, çocukların okulda eğitim ve beslenme maliyetlerini azaltacak sübvansiyonlarla desteklenmesi önem arz etmektedir.

Çok sayıda çocuğun tehlikeli koşullarda çalışması, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine maruz kalmaya devam etmesi oldukça ciddi bir sorundur. Yaşam şekli haline dönüşmesine sebep olan kötü çalışma koşullarında kendini savunamayan çocuklar için daha fazla ulusal ve uluslararası eylem için farklı politika seçeneklerinin analizinin yapılması gerekmektedir. Ayrıca kurum ve kuruluşlar güçlerini birleştirerek iş birliği içinde sorunu çok boyutlu bir yaklaşımla çözmeye yönelmelidir.

Çoğu ülkede çocuk işçiliğini sınırlamak ve ortadan kaldırmak adına düzenlenen kanun ve mevzuatların tek başına çözüm olmadığı görülmektedir. Çocuk işçiliğine yönelik etkili düzenlemelerin, mevzuatların kapsamının genişletilmesi, aile ve toplum üzerinde olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak şekilde diğer mevzuatlarla uyumlu hale getirilmesi ve hızla hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Öte yandan denetimin zor olduğu kayıt dışı istihdam ve ev işleri gibi çocuk çalışmaları için eksik olan düzenlemeler tamamlanmalı, kanunlar sosyal koruma programlarının uygulanmasını sağlayacak şekilde güçlendirilmelidir.

İşverenlerin çocuk işgücü talebi, çocuk işçiliğini etkileyen talep yönlü faktördür. İşverenlerin çocuk işgücüne olan taleplerine yol açan öncelikle mikro ve makro faktörlerle mücadele edilmelidir. Özellikle küçük işletmelerin yer aldığı kayıt dışı

sektörler, işverenlerin çocuk işgücüne olan talebi üzerinde artırıcı ve çocuklar üzerinde yıkıcı bir etkiye sahiptir. Kayıt dışı ekonomiyi önleyici sosyal politika ve yasal düzenlemelerin genişletilerek uygulanması çocuklar üzerinde olumsuz etkilerin ortadan kalkmasını sağlayarak, çocuk işçiliğın yaygınlaşmasını önleyecektir.

Dünya’da yoksulluğun çocuklar üzerindeki yıkıcı etkileri göz ardı edilemeyecek kadar çoktur. Uluslararası kuruluşlar ve ülkelerin çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaya yönelik girişimleri artırmalı, soruna ilişkin gerekli standartların belirlenmesinin yanı sıra soruna ilişkin farkındalığın artırılmasına katkı sağlanmalıdır. ILO’nun çocuk işçiliği sorununa ilişkin düzenlediği sözleşmelerin, projelerin tam olarak uygulanmasını izlemek için hükümet, işveren ve ilgili kuruluşların iş birliğinin olduğu çeşitli mekanizmalar oluşturulmalı, düzenli aralıklarla denetimin yer aldığı bir sistem geliştirilmelidir.

Kaynakça

Baird, S., Francisco, H.G.F., Özer, B. ve Woolcock, M. (2013). Relative Effectiveness of Conditional and Unconditional Cash Transfers for Schooling Outcomes in Developing Countries: A Systematic Review. *Campbell Systematic Reviews*, 9(1), 1-124.

Bedir, E. vd. (2018). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2177.

Bhukuth, A. (2008). Defining Child Labour: A Controversial Debate. *Development in Practice*, 18(3), 385-394.

Buheji, M vd. (2020). The Extent of COVID-19 Pandemic Socio-Economic Impact on Global Poverty. A Global Integrative Multidisciplinary Review. *American Journal of Economics*, 10(4), 213-224.

Bulut, S., Alabed, H ve Tariq, S. (2021). Causes and Long-Term Consequences of Child Labour. *Clinical Psychology and Mental Health Care*, 2(2), 1-5.

Cichon, M. vd. (2004). *Financing Social Protection*. 1st Published, Geneva: ILO Cataloguing in Publication Data.

Decerf, B. (2020). Combining Absolute and Relative Poverty: Income Poverty Measurement with Two Poverty Lines. <http://www.ecineq.org/milano/WP/ECINEQ2020-548.pdf>, (Erişim: 14.01.2022).

Fidan, F. (2004). Çalışan Çocuk Olgusuna Sosyo-Psikolojik Bakış Sanayide Çalışan Çocuklar Örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 30-49.

Fiszbein, A. vd. (2009). *Conditional Cash Transfers: Reducing Present and Future Poverty*. World Bank Policy Research Report 47603, Washington: World Bank

Gordon D. vd. (2005). Multidimensional Measures of Child Poverty. <http://www.ipc-undp.org/conference/md-poverty/papers/Dave%20Gordon.pdf>, (Erişim: 23.01.2022).

Henry, C. ve Golman, M. (2021). Old Age Work and Income Security in Middle Income Countries: Comparing the Cases. ILO Working Paper 34.

Heyrani, M. (2020). The Effect of Unconditional Cash Transfer (UCT) on Household Behavior: Evidence from Iran. [https://ruor.uottawa.ca/bitstream/10393/40631/3/Mehrdad %20Heyrani.pdf](https://ruor.uottawa.ca/bitstream/10393/40631/3/Mehrdad%20Heyrani.pdf), (Erişim: 20.02.2022).

ILO (2000). *Sanayide Çalışan Çocuklar Raporu*. 1. Baskı, Ankara: Hak-İş Eğitim Yayınları.

ILO (2011). Facts on Disability and Child Labour- Fact Sheet. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-jakarta/documents/publication/wcms_165280.pdf (Erişim: 30.06.2022).

ILO (2013). World Report on Child Labour: Economic Vulnerability, Social Protection and The Fight Against Child Labour. Geneva: International Labour Office.

ILO (2018). *Ending Child Labour by 2025: A Review of Policies and Programmes*. 2th Ed., Geneva: International Labour Office.

ILO (2020). PEPs (Public Employment Programmes) Creating Decent Jobs through National Investments. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-ed_emp/documents/publication/wcms_759118.pdf, (Erişim: 21.03.2022).

ILO (2021a). World Social Protection Report 2020-22. <https://www.social-protection.org/gimi/RessourcePDF.action?id=1>, (Erişim: 25.02.2022).

ILO (2021b). Making Decent Work a Reality for Domestic Workers: Progress and Prospects Ten Years After the Adoption of the Domestic Workers Convention. 2011 (No.189). 1st Ed., Geneva: International Labour Office.

ILO (2022a). Areas of Work: Causes. https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/child-labour/WCMS_248984/lang--en/index.htm,(Erişim: 30.12.2022).

ILO (2022b). What is Child Labour. <https://www.ilo.org/ipecc/facts/lang--en/index.htm>, (Erişim: 20.01.2022).

ILO ve UNICEF (2021). *Child Labour: Global Estimates 2020, Trends and the Road Forward*. 1st Ed., New York: International Labour Organization and United Nations Children's Fund.

ILO ve UNICEF (2022). The Role of Social Protection in the Elimination of Child Labour Evidence Review and Policy Implications. 1st Ed., Geneva: International Labour Office.

ILO/IPEC-SIMPOC (2007). Explaining the Demand and Supply of Child Labour: A Review of the Underlying Theories. https://www.ilo.org/ipecc/Informationresources/WCMS_IPEC_PUB_7870/lang-en/index.htm, (Erişim: 20.03.2022).

İnal, K. (2010). *Türkiye’de Çocuk Emeginin Kullanım Biçimleri*. Türkiye’de Çocuk Emegi. 1. Baskı içinde (29-38), Ankara: Ütopya Yayınevi.

Juras, R. (2014). The Effect of Public Employment on Children’s Work and School Attendance: Evidence from a Social Protection Program in Argentina. *IZA Journal of Labor Develop*, 3(14), 1-20.

Kelman, S. (1986). A Case for In-Kind Transfers. *Economics and Philosophy*, 2(1), 55-73.

Lindert, K. (2014), “Conditional Cash Transfer (CCTs)”, <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/social-protection/Lindert%20-%20CCTs%20.pdf> (Erişim: 30.04.2022).

Minujin, A. vd. (2005). Children Living in Poverty: A Review of Child Poverty Definitions, Measurements and Policies, http://tocsin.uth.gr/sites/default/files/bibliography/child_poverty_final_draft_4_05.pdf (Erişim: 20.02.2022).

Müderrişoğlu, S. vd. (2013). *Çocuk Refahı Belgesi*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayını ve UNICEF Ortak Yayını.

OECD (2001). Transfer in Kind, <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2756> (Erişim: 30.03.2022).

OECD (2023). OECD Data: Poverty Rate, <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart> (Erişim: 13.02.2023).

Roelen, K. (2015). Challenging Assumptions: From Child-Focused to Child-Sensitive Social Protection, <https://socialprotection-humanrights.org/expertcom/challenging-assumptions-from-child-focused-to-child-sensitive-social-protection> (Erişim: 22.03.2022).

Scutella, R. ve Smyth, P. (2005). The Brotherhood’s Social Barometer, https://library.bsl.org.au/jspui/bitstream/1/6096/1/BSL_social_barom_monitoring_childn_chances.pdf (Erişim: 20.01.2022).

Spicker, P., Leguizamón, S.A. ve Gordon, D. (2007), *Poverty: An International Glossary*, 2th Ed., London: Zed Books.

Tagliati, F. (2019). Child Labor under Cash and In-Kind Transfers: Evidence from Rural Mexico, *Working Papers 1935*, Banco de España.

Tam, T. T. (2021). Impact of CPTPP on Child Labour in Vietnam and the Role of Social Work. *International Journal of Social Science and Economic Research*, 6(5), 1394-1409

Tanrıöven, C. ve Gürbüz, I. (2015). Dünyada Mikro Sigorta Uygulamalarının Karşılaştırılması ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 97-121.

Thevenon, O. ve Edmonds, E. (2019). Child Labour: Causes, Consequences and Policies to Tackle it. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers No.235*, https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/child-labour_f6883e26-en (Erişim: 21.11.2021).

UNICEF (2005). *The State of the World’s Children 2005: Childhood Under Threat*. New York: International Labour Organization and United Nations Children’s Fund.

UNICEF (2018). *In Focus: Ending Child Poverty*, <https://www.unicef.org/eca/media/5116/file/In%20focus%20ending%20child%20poverty%20.pdf>, (Erişim: 25.03.2022).

UNICEF(2020). *Universal Child Benefits in Europe and Central Asia*, <https://www.unicef.org/eca/media/13446/file/UCB%20in%20Europe%20and%20Central%20Asia%20English%20.pdf> (Erişim: 23.04.2022).

UNICEF(2022a). *Convention on the Rights of the Child Text*, <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text> (Erişim: 30.03.2022).

UNICEF (2022b). *Child Labour and Disability: A Sector Review*, <https://www.unicef.org/rosa/media/18201/file/Child%20Labour%20and%20Disability:%20A%20Sector%20Review%20.pdf> (Erişim: 30.06.2022).

Wagmiller, R. L. ve Adelman, R. M. (2009). *Childhood and Intergenerational Poverty*, https://www.nccp.org/wp-content/uploads/2020/05/text_909.pdf (Erişim: 30.03.2022).

WB (2023). *April 2022 Global Poverty Update from The World Bank*, <https://blogs.worldbank.org/opendata/april-2022-global-poverty-update-world-bank> (Erişim: 15.02.2023).